

O nejlepším státě

IV. Zřízení donucovací

In: Bernard Bolzano (author); Martin Jašek (other): O nejlepším státě. (Czech). Plzeň: M. Jašek, 1934. pp. 53–62.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400035>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Kapitola IV.

ZŘÍZENÍ DONUCOVACÍ.

[SOUDNICTVÍ VEŘEJNÉ, MOC VÝKONNÁ
A BRANNÁ.]

A. NUTNOST TAKOVÝCHTO OPATŘENÍ VE STÁTĚ JAKOŽTO DŮSLEDKU A DOPLŇKU MOCI ZÁKONODÁRNÉ A SPRÁVNÍ; HLAVNÍ ZNAK SKUTEČNÉ EXISTENCE STÁTU. — B. ORGANISACE: OD OBCE POČÍNÁJÍC ODDĚLENÍ INSTITUCÍ ROZHODČÍCH OD VLASTNÍ MOCI VÝKONNÉ. POŽADAVKY NA ČINOVNÍKY, INSTANCE A JEJICH PRAVOMOC. — C. MOC BRANNÁ JAKO POZADÍ MOCI VÝKONNÉ: BRANNÁ POVINNOST OBČANSTVA. NEPŘÍTEL VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ. JAK VZNIKÁ TENTO? JAKÁ OPATŘENÍ PREVENTIVNÍ JSOU TU JEDINĚ NA MÍSTĚ?

Což by bylo platno státu, kdyby měl i sebe lepší zákony, nepostaral-li se o to, aby byly — *plněny*.

1. Nutnost těchto zřízení ve státě.

Vždyť lze očekávati již předem, že ne všichni občané budou míti tolik dobré vůle, aby poslouchali zákonů, byť i *vhodnost* jejich plně uznávali, ba i *sami* [předtím] — pro jejich zavedení *hlasovali*¹⁾.

Bude tedy nutná *moc ve státě*, která by hrozila trestem těm, kdož by se nechtěli podrobiti, a nutila je konati či nekonati to, co zákon *poroučí* či *zakazuje*.

*Společnost, která by neměla té moci, která by neměla vůbec prostředků, aby dosáhla — byť třeba násilím — vždy toho, co jest vůle celku, nelze nazývati státem, leda jen státem — v rozpadu*²⁾.

Hlavní znak skutečné jeho existence.

1) Předmluva [překladatelova] str. XVIII., 10. a 11. řádek shora: »že přesvědčení samo ještě nestačí atd.!

2) Vlastně — »již rozpadlým«, jak praví originál doslova [»wir würden eben desbalb sagen, dass... dieser Staat schon aufgelöst sei«]. Srv. i poznámky k překladu! — Jinak jest v tom doplněk Bolzanovy *definice státu*, obsažené [implicite] na počátku kapitoly I. Viz dodatečné poznámky!

Nesmí tedy ani v našem státě scházeti takové moci, a to především již ani:

a) v žádné jednotlivé *obci*.

2. Oddělení
moci
výkonné
od rozhodčí.

Budou tu [již v *obci*] lidé, jimž se svěří jistý *díl té moci*, a to tak, že sice sami nekonají úkonů sem patřících (nátlaku, *donucování*, trestu), mají však jiné osoby, *vykonavatele této moci* [»rychtářské«], zřízence policejní, stráže hlídkové a bezpečnostní n. pod., které na jejich příkaz úkony ty provádějí a mají tudíž také *zbraň*, jakož i to, čeho jest jinak třeba k těmto výkonům^{2a)}.

Účelnost takového rozdělení této moci, při kterém jedni pouze *určují*, zda a jakého jest třeba nátlaku, druzí pak *konají*, co oni stanovili, vysvítá [zajisté] sama sebou.

a) V *obci*. Stejně pak se samo sebou rozumí, že za ony *rozhodčí*, za »*rychtáře*«, za »*šerify*«³⁾ třeba vybíratí jenom lidi, spojující v sobě náležitou *soudnost s bezúhonným zcela charakterem*.

Při *orgánech výkonných* třeba ovšem přihlížeti víc k *tělesné jejich zdatnosti*, ač i tu jest třeba dbáti toho, jaký jest jejich způsob života, zda není zvláště pohoršlivý, a nemají-li vady *prchlivosti*, by je nespáděla k *zneužití zbraně* a věcí výše zmíněných⁴⁾.

2a) »Strafwerkzeuge« v orig. — tedy pouta snad a pod.

3) Poznámky k překladu!

4) V pozn. 2! Že tu spisovatel zabíhá do *podrobnosti* [*Kleinigkeitskrämerei*! Schindler, l. c. str. 697], nelze popřít. Jde mu však — jak se zdá — o to, aby zdůraznil, na co tak často *zapomněla* doba současná: na přehmaty těchto orgánů, které se v jeho době přehlížely — *netrestaly*. To se děje důsledněji teprv v nejnovější době, a tak jest i v této *podrobnosti* u Bolzana jakýsi rys *modernosti*.

Za zneužití zbraně budiž pokládáno každé její užití, jež nesouhlasí s [výslovnými] pokyny. Trestáno buď s *nejkrajnější přísností*, a již první případ přivodil by prohlášení *neschopnosti nositi zbraň vůbec*.

Jinak není třeba dodávati, že ani ona *činnost soudcovská* ani tato *funkce výkonná* nemusí být zaměstnáním *výlučným* [u těchto občanů] a že ani není třeba vázati jich *k stálému* nošení zbraně^{4a)}.

b) Avšak jenom *lehčí* případy kázně a trestu lze podřídití pravomoci těchto úřadů.

b) Soudnictví
veřejné
[v užším toho
slova smyslu].

Tresty a pokuty *těžší* smějí býti ukládány [na příslušná udání⁵⁾] jen od stolic *vyšších*, od soudů *okresních* [župních, krajských], *zemských* atd. — vesměs však jen *v duchu předpisů*, jež budou o tom vydány, ne však v počtu *příliš velikém*, by se bylo možno s nimi seznámiti — aspoň *v hlavních věcech* — hned již *ve školách*^{5a)}.

Všechna tato zařízení mohou ovšem dostačiti pouze, pokud to bude tu a tam *jen jednotlivec* nebo *menší počet* lidí, kteří vypovědí státu poslušnost a jež k ní bude třeba nějak přivésti.

3. Moc
branná.

^{4a)} Místo, které snad svedlo dosavadní zpravodaje k otázce: »Je-li možné *libovolné* střídání *nejrůznějších* zaměstnání?« — k otázce, k níž dává slovo »*Richter*« [soudce — »*rychtář*« v našem překladě] vskutku jistě podněty, čte-li se ovšem dílo tak, jak zpravidla čte *starší* dílo čtenář »*moderní*«; s předpokladem totiž, že *co starého*, jest eo ipso — také *zastaralé*. Srv. o tom Bolzanovy výroky [v II. části knihy]!

⁵⁾ Kap. XXVII.! [Srv. následující pozn.!]

^{5a)} Nestačí totiž říci: »*Neznalost zákona neomlouvá*«, nýbrž třeba dbáti toho, aby této neznalosti — pokud možná — *nebylo*. [Kap. VIII. Zavedení občanské nauky do škol!]. Jinak — pokud se týká *řízení trestního* — pojednává o tom podrobněji teprve až *kapitola předposlední* [XXVII.: »*Odměny a tresty*«], která zavádí i věc — v Rakousku tehdy ještě *neznámou* — t. j. instituci *veřejných žalobců* a obsahuje také zajímavou kritiku *řízení porotního*.

Dvojit účel. Bylo-li by *větší množství* těch, kteří by si usmyslili, že se vzeprou požadavkům státu, bude třeba jiné, *větší moci*, aby úctu *budila*, a aby je, bude-li třeba, i zdolala.

a) Nepokoje vnitřní. A že případ tento není *zcela vyloučen* ani v státě zařízeném *sebe účelněji*⁶⁾, plyne z toho, že v něm mohou býti rovněž zřízení, jež *nebudou všem příjemná*, jako třeba mnohé z těch, pro jejichžto zavedení nebo uchování budou jen [známé nám] *radý starších* a tím tedy jen — *jistá část občanů*. A což pak tu nelze čekati, že se vzeprou někteří, ba že to bude dokonce i *většina*, jež prohlásí, že *neposlechne* těchto zákonů?

b) Útoky z vnějška. A není-li tak vlastně nikdy jistoty ani v našem státě, že *uvnitř něho* nevypukne požár vzbouření, tož tím se možno méně bezpečiti, že by nebyl někdy *z vnějška* cizí mocí napaden. Vždyť pokud budou vedle nejlepšího státu i *jiné státy s méně dokonalým zřízením*, tu může vždycky nastati, že jim to jejich, ne-li *pravý*, tedy aspoň *domnělý* či *předstíraný zájem* káže, by se snažily náš *stát*, stačí-li jim k tomu síly, *vyvrátiti*.

Třeba dbáti A co potom, když se shrnou celá vojska, celé mocné armády, aby stát náš pokořily, aby přinutily pokojného občana, aby žil — ne *po svém*, ale po zákonech této cizí moci?

Přiznávám, že si tu vskutku nevím rady, že si tu nevím pomoci, jak stát [»svůj«] od tohoto nebezpečí

⁶⁾ t. j. ve státě — »nejlepším«. [Gleichwohl scheint dieser Fall eben nicht zu den Unmöglichkeiten zu gehören... auch in dem *besten* Staate«].

navždy a za každých okolností ochrániti^{6a)}). A to jest i jeden z hlavních důvodů, proč by — myslím — nijak moudrým nebylo, aby menší společnosti občanské bez zřetele k situaci zahraniční, bez zřetele k okolí, snažily se upravit stát svůj podle zásad, jež by se jim jinak zdály býti nejlepší⁷⁾.

zahraničnfch poměrů!

Kde není naděje, že uchová se lepší rád, že neskončí vše ničím jiným nežli proléváním krve, tam se do něho raději ani nepouštějme⁸⁾!

Než aby zas s druhé strany nebylo až příliš dlouho třeba váhati, až příliš dlouho otáletí s takovými opravami, a aby to zřízení, které si zavedeme, bylo přece jenom chráněno jak před oním nepřitelem z vnitřka (před nebezpečím vnitřních převratů), tak i — pokud síly naše stačí — před násilím z vnějška, bude třeba, aby každý občan, pokud není zcela zbraně neschopen, byl v ní cvičen — vychováván k obraně⁹⁾.

4. Branná výchova a povinnost.

Bud' obecná!

Bude ovšem také třeba, aby bylo zbrání s dostatek, náradí a potřeb vojenských, což se ovšem neponechá v rukách jednotlivců, nýbrž uloží se tak, aby to bylo v bezpečí a rychle pohotově, když by toho byla potřeba.

Jen tak bude možno postaviti celý národ do zbraně, a kdyby se nějaká moc z vnějška odvážila útoku, bylo by jí vypraviti voj aspoň tak četný, jak jest celý národ nejlepšího státu, a při tom i míti v paměti, že ti, kdož bijí se za vlastní krb, za volnost, ženu,

Branná pohotovost státu.

^{6a)} Ve smlouvy mírové, ve »svaté aliance« své doby, v účinnost zahraniční politiky náš »utopista« nevěří? Srv. dodatečné poznámky!

⁷⁾ Předmluva překladatelova str. IX. a XVIII.!

⁸⁾ Tamtéž!

⁹⁾ Že tu jde o všeobecnou brannou povinnost a tím i branný systém, tehdy u nás rovněž ještě neznámý, čtenář se jistě dovtipí.

děti, rodinu, ba i za holé žití, jinak bojují než vojsko námezdné, a že co by oni tudíž dobyli svým vítězstvím, byla by snad nakonec jen — řada mrtvol místo lidí, místo kvetoucího kraje — vypálená pustina¹⁰⁾.

5. Nepřítel
vnitřní.
Nepokoje
ve státě.

A když jest tu taktó naděje, že se tímto zařízením dosáhne, aby nenapadlo hned tak některému státu, aby vnucoval nám jinou ústavu, než jakou si sami dáme, bude v tom tím bezpečnější záruka, že stát ani *z vnitřka* nemusí být *tolik rozechvíván* nebo *zcela otřesen*. Vždyť to právě ukazují dějiny, že i lepší státy, které po staletí *odolaly šťastně cizím náporům*, podlehly na konec *odbojnictví vlastních občanů*, či že aspoň vzpoura, která uvnitř vznikla, nezpůsobila-li úplného převratu, nebyla dřív utišena, než až tekly krve potoky.

Jak
vznikají?

Zkoumáme-li pak, *jak vznikly* takovéto události, (na něž ten, kdo cítí s lidstvem, nevzpomene jinak leda s bolestí) vidíme, že vzpourám těm vždy předcházely buďto *jeden* nebo *druhý* nebo *oba* z těchto podnětů:

a) Vzbouřenci byli buď lidé, kteří vinou ať již špatné ústavy, ať dílem také vlastní vinou upadli do *nejkrutější bídy* takové, že co se stalo, učinili takřka v zoufalství, nemajíce kromě žití, co by jinak ztratili^{10a)}; buď to byli

¹⁰⁾ Nezvyklý zajisté zápal u Bolzana! Pokud se však *věci týká*, jsou to tytéž důvody, jaké později uváděli ti, kdož dosáhli, že byl tento systém také u nás zaveden. [Srv. na př. *Ottáv Slovnik Naučný* hesla: »Branná povinnost« a »Branné zřízení«.] O *jmenování důstojnictva* zmiňuje se kap. XII.

^{10a)} Bouře — *hladové!*

b) *přivrženci některého jednotlivce*, jenž si je buď *penězi*, buď *sliby* podmanil, aby dosáhl buď vlastních [velkorysých] cílů převrácením ústavy, či si po případě vnukl [jinak ušlechtilou] myšlenku, že se tak dojde nejrychleji obecného blahobytu^{10b)}.

Přizná mi zajisté každý, že vzpour vzešlých z *prvého jen* z obou uvedených podnětů *není se co obávati* státu, bude-li jen *trochu účelněji* zařízen.

6. Prvý z obou podnětů.

Nebude v něm totiž lidí, aby — *bez své vlastní viny* — upadli do nouze takové, do nouze ve všem, co se týká nejnnutnějších potřeb životních, by se snažili *jen proto* otrásati ústavou, aby *aspoň* něčeho z těch potřeb nabyli, když ovšem bude míti každý příležitost, by si — *chce-li pracovati* — živobytí *prací opatřil*¹¹⁾. Zbudou pak jen jednotlivci — čemuž ovšem nelze zabrániti [v *žádném*] státě, ani v *nejlepším* — kteří vinou *vlastní* nepíle a nedbalosti mohou míti v něčem nedostatek. To však budou řídké případy, jež nemohou být státu nebezpečné, přes vší možnou zlovůli těch lidí, bude-li jen je stát míti v *patrnosti* — asi tak, jak se nyní také děje v každém téměř státě.

Nezaměstnanost občanstva.

A že ani druhý z těchto pravidelných podnětů ke vzpourám nemůže se uplatniti v našem státě («*nejlepší*»), to bude zřejmo z toho, co *níže* objasním¹²⁾, že

7. Druhý z obou podnětů.

^{10b)} Politické nepokoje, které však — jak praví výše Bolzano — mohou vzniknout také z *obou* právě uvedených podnětů. [Předmluva překladatelova str. XXI.!] Srv. však také [v II. části knihy] poznámku *k překladu!*

¹¹⁾ Důležitá zásada, na které trvá Bolzano *se stejnou důrazností*, jako tvrdí také *naopak*, že nelze dosáhnouti *trvalého pokoje ve státě*, nebude-li vyplněna tato *hlavní podmínka*. U nikoho totiž nestačí »*jen vědomí povinnosti, solidárnost zájmů*« atd. [Předmluva překladatelova str. XX.] O tom, jak řeší tento problém [nezaměstnanosti, resp. *bezvýdělnosti!*], srv. kap. X., XII. a XXVII.!

¹²⁾ V kap. VI. a t. d.

Nepokoje
politické.

v něm totiž nemůže být nikdy občan jednatel s *bohatstvím* anebo *vlivem* takovým, že by značné množství lidí žilo jenom jaksi *z jeho milosti* anebo že by si mohli činiti snad naději, že z jeho přízně dojdou potom zvláštních výhod, výsad — *předností*¹³⁾.

A tak zřejmo, že by vzpoura, jaké by se přes to bylo obávati v našem státě (nejlepším), musila vzniknouti *z jiných podnětů* a že by byla také *jiné povahy*, než byly ty, jež lidstvo dosud někdy prožilo.

Co by se snad totiž mohlo přihoditi *nanejvýš* i v našem státě, toť, že by část občanstva — a řekněme i *větší*, dokonce snad *vůbec většina* — se vzbouřila *ne proti celé ústavě*, nýbrž *proti některému zákonu* anebo *nařízení správy*, ať již novému, ať starému, a po jeho *odstranění* volala.

Jsou možné
také
v Bolzanově
státě?

Víme však, že by na žádost těchto občanů byla věc — nestalo-li se tak zrovna předtím a to snad i častěji již — *znova předložena* k úvaze a k novému hlasování¹⁴⁾.

Dejme tomu však, že by i přesto zůstala věc v platnosti, a to pouze proto, že by *rada starších* tak se *jednohlasně* vyslovila¹⁵⁾, a že by přes všechna poučení, jakých by se lidu dostalo¹⁶⁾, trval tento přece většinou svou na tom, aby zřízení to bylo zrušeno. Dejme tomu dále, že by tato oposice také *znala* i *svou sílu*,

13) Tamtéž a v kap. X. [Platí ovšem jen pro případ, že budou přijaty a provedeny jeho — tam obsažené — »majetkové zákony« a provedeno vůbec to, co předpisuje VI. kapitola!].

14) Kap. II., str. 28 [Iniciativa!] a str. 36 [Omezení pravomoci »rad starších«].

15) Tamtéž str. 36.

16) Str. 37!

že by totiž věděla, že jest to pouze *rada starších*, jež se staví v cestu vyplnění toho přání^{16a)}; jest se tu již obávati, že se vzbouří lid, že sáhne *k násilí*, aby buď jak buď svou provedl?

Revoluční
duch
ve státě.

Zajisté že nikoli!

Vždyť to není nic tak nového, a to zvláště za nynějších státních zřízení, že jest často *kde kdo* nespokojen s tím neb oním zákonem, s tím neb oním opatřením a že nad to patrně, že tu nejde o nějaké »*blaho obecné*«, nýbrž jenom o výsady jednotlivců, a přec snáší každý toto jho, a snáší je po leta, aniž dojde k povstání, pokud nepřistoupí k tomu ujařmení ještě *zpupnost, výsměch, pošklebek*¹⁷⁾!

Jest sám
sebou
přirozeným
úkazem?

Leč dejme tomu, že to bude v našem státě zrovna naopak, že v něm budou totiž reptající činiteli hned pokusy, aby se domohli *násilím*, k čemu nedospějí cestou zákona: co tu zmohou, co tu pořídí, zbudeli jen v každé obci přece sebe menší počet občanů^{17a)}, kteří lépe smýšlejí a kteří hned zpraví úřady o tomto — stejně poštelém jako trestuhodném — jednání a učiní hned sami také zatím opatření proti šíření se těchto nepokojů? Když i zbraně, jak již víme, nebudou tu v rukou jednotlivců, ale jenom v rukou osob úředních, ostatní pak jejich zásoba chována v bezpečnosti od vlády a úřadů? Vyjde-li konečně také od

8. Preventivní
opatření.

^{16a)} Neboť jest jen možný případ, že oposice *nezná* své síly, že totiž neví, *jakou většinou* se stalo usnesení plebiscitní, k němuž stačí jenom *prosta* většina. [Str. 37!]

¹⁷⁾ Myšlenka, která se znova opakuje v díle a na níž spisovatel *poněkud i buduje*. [Síla zvyku, »*tradic*«, *vyklostí* — v příznivém i *nepříznivém* toho významu!] Viz na př. kap. X., XXVI. atd., jakož i to, co uvádí již také naše předmluva (str. XXVII.).

^{17a)} t. j. aspoň členové »*rad starších*«.

úřadů vyzvání, by se ti, kdo dobře smýšlejí se státem, do zbraně postavili a buřičství potřeli? Nevznikne tu záhy přesila, již se vzdají oni vbořenci, dřív nežli krev poteče, zvláště když budou míti kromě toho také naději, že budou pokládáni [zatím] spíše jenom za *zmatence* a zatím *co možná shovívavě* souzeni¹⁸⁾ ?

Zvyk
[tradice]
a
výchova.

Dodáme-li k tomu ještě, že tu bude [v našem státě] každý již od dětství slyšeti, že jest nepočestné vzpírat se zbrani občanů, kteří ji nosí jménem státu¹⁹⁾ a že ti, kdo nosí zbraň, dostanou i pokyny, aby užívali těchto *zbraní* spíš jen za *odznak své moci* a jich jenom tehdy vskutku užili, když jsou sami v nebezpečí zranění, a konečně, že i při takovémto vzbouření, jestliže by vskutku vzniklo v našem státě, nebudou to lidé [*osobně*] navzájem rozhořčení, nýbrž prostě občané, kteří bouří se zas jenom proti spoluobčanům, mezi nimiž jsou i všichni ti, kdož se těší *úctě, lásce národa* — uvážíme-li to všechno, nabudeme jistě *uklidňujícího* přesvědčení, t. j. že v našem státě není se co báti bouří takových, aby při nich teklo tolik krve, jako teklo v bouřích, o nichž vypravují dějiny²⁰⁾.

Uklidňující
význam
těchto
činitelů.

¹⁸⁾ Kap. XXVII. [»Odměny a tresty«,] jakož i v dodateč. poznámkách!

¹⁹⁾ Srv. pozn. 17!

²⁰⁾ Poznámky k této kapitole [mimo jiné také zvláště k tomuto *poslednímu odstavci*] ve II. části knihy [v poznámkách k překladu].